

ПВНЗ «Кіровоградський інститут державного та муніципального управління Класичного приватного університету»

Кафедра філософських та гуманітарних дисциплін

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

ПРОГРАМА

нормативної навчальної дисципліни

підготовки бакалаврів

**галузь знань – 08 – Право, 23 – Соціальна робота,
спеціальність – 081 – Право, 231 – Соціальна робота**

(Шифр за ОПП - ВСГП 3)

Кіровоград– 2016 рік

Вступ

Програма вивчення навчальної дисципліни «Історія України» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавр напряму підготовки 6.130102 «Соціальна робота», 6.030509 «Облік і аудит».

Навчальна дисципліна „Історія України” становить собою невід’ємну частину і необхідний елемент вищої освіти. Вона сприяє формуванню освіченої, всебічно розвинутої особистості, спроможної до постійного оновлення наукових знань і професійних навичок – професійної мобільності та швидкої адаптації до змін у розвитку в політичній, соціально-економічній та культурній сферах. Дана дисципліна відіграє особливу роль у підготовці майбутнього правознавця, оскільки її засвоєння орієнтоване на формування таких якостей та здібностей людини як висока свідомість, моральність, патріотизм, розвинене почуття обов’язку, активного громадянина.

Предметом „Історії України” як навчальної дисципліни є історична діяльність українського народу від найдавніших часів до сьогодення в різних сферах життя: політичній, соціально-економічній, державотворчій, культурній, військовій тощо.

Дисципліна „Історія України” логічно пов’язана з такими історико-правовими дисциплінами як “Історія держави і права України”, “Історія України+ М “Історія сучасного світу”” та “Історія держави і права зарубіжних країн”, а також певною мірою з дисциплінами –“Культурологія”, “Теорія держави і права”, “Міжнародне право”, “Політологія”, “Філософія” тощо.

Курс навчання будується на основі єдності аудиторної та поза аудиторної самостійної роботи студентів. Аудиторні заняття проводяться в межах затверджених навчальним планом у формі лекційних і семінарських занять. Зміст самостійної роботи визначається методичними матеріалами та завданнями викладача. Отже, структура залікового кредиту з дисципліни „Історія України” складається з двох модулів: аудиторна робота та самостійна робота студента.

- 1. Метою навчальної дисципліни „Історія України”** є вивчення політичного, державотворчого, соціально-економічного, культурного поступу України від найдавніших часів до сьогодення.

Вивчення навчальної дисципліни „Історія України” передбачає виконання таких конкретних завдань:

- дати студентам необхідний мінімум теоретичних знань про історичний розвиток України, основні закономірності та особливості їх політичного, соціально-економічного, державотворчого, культурного поступу;
- розширити і поглибити гуманітарну підготовку студентів;
- виробити у студентів здатність до творчого мислення;
- сформувати справжнього громадянина України з активною громадською позицією;
- сприяти формуванню наукового світогляду.

У результаті вивчення навченої дисципліни „Історія України” курсанти повинні оволодіти такими конкретними знаннями та вміннями:

Знати:

- *основні епохи в історії людства та їх хронологію;
- *витоки української нації та її місце у загально світових процесах;
- *політичні, соціально-економічні, культурні процеси історичного розвитку українського народу;
- *державотворчі, культурологічні, конфесійні принципи періодизації історичного розвитку України;
- *історію становлення Української держави;
- *діяльність видатних українських історичних осіб, політичних організацій та партій;
- *основні історичні поняття і дати

Уміти:

- *аналізувати історичні процеси;
- *брати активну участь у дискусіях на суспільно-історичні теми, вміти висловлювати свою думку;
- *формувати сучасну історико-політичну культуру, свою громадську позицію;
- *користуватися категорійно-понятійним апаратом історичної науки, історичними джерелами з історії України.

2. Розподіл матеріалу навчальної дисципліни „Історія України” на змістові модулі

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Україна від найдавніших часів до початку ХХст.

Розділ 1. Вступ до курсу. Найдавніші часи в історії України.

Тема 1.1. Вступ до курсу "Історія України".

Предмет, завдання, методологія та історіографія курсу історія України. Концепції історії України, її наукова періодизація.

Тема 1.2. Початок формування людської цивілізації на території України.

Першопочаток людського життя на території України. Палеоліт. Мезоліт. Неоліт. Енеоліт. Трипільська культура. Бронзовий та залізний вік на території України.

Тема 1.3. Скіфо-сарматська доба. Античні міста-держави Північного Причорномор'я.

Кімерійці - перше етнічне утворення на території України. Скіфи. Сармати. "Велика грецька колонізація ."Античні міста-держави Північного Причорномор'я: грецький період (друга половина VII - середина I ст. до н.е.); римський період (середина I ст. до н.е. - IV ст. н.е.). Значення грецької колонізації Північного Причорномор'я в історії України.

Тема 1.4. Східні слов'яни в VI - XI ст.

Проблема походження слов'ян в історичній науці. Письмові джерела про слов'ян. Венеди , анти, склавини. Суспільний розвиток східних слов'ян: соціально-економічна та політична сфера, культура і побут. Племені союзи. Антський союз племен.

Розділ 2. Київська Русь.

Тема 2.1. Київська Русь та її місце в історії людства (IX - X ст.)

Передумови виникнення держави у східних слов'ян. Концепції походження держави. Утворення та становлення Київської Русі. Піднесення і розквіт держави Давньоруської держави. Політична система та соціально-економічний розвиток. Історичне значення. Культура Київської Русі. Місце середньовіччя у всесвітньо-історичному процесі.

Тема 2.2.Політична роздрібненість Київської Русі та боротьба з монгольською навалою (кінець XI - середина XII ст.)

Політична роздрібненість Київської Русі, її причини. Утворення самостійних князівств на її території. Боротьба з монгольською навалою та її світове значення.

Тема 2.3. Галицько-Волинська держава - спадкоємниця Київської Русі.

Галицькі і волинські землі у XII ст.: економічне становище та політичний розвиток. Утворення Галицько-Волинського князівства. Організація влади. Внутрішня і зовнішня політика. Данило Галицький. Історичне значення Галицько-Волинської держави.

Розділ 3. Українські землі у складі Литви та Польщі (середина XIV -початок XVIIст.)

Тема 3.1. Колонізація українських земель Великим князівством Литовським.

Утворення Литовського князівства. "Оксамитове" литовське проникнення (1340 – 1362 рр.) на Русь. Колонізація Литовським князівством Волині, Чернігово-Сіверщини, Поділля, Київщини, Переяславщини. Особливості адміністративно-територіального устрою. Соціально-економічне та політичне становище українських земель у складі Литви.

Тема 2.2. Українські землі під владою Речі Посполитої.

Люблінська унія. Загарбання Польщею Київщини, Волині, Брацлавщини. Соціально-економічний розвиток та політичне становище українських земель у складі Речі Посполитої. Становище православної церкви. Берестейська церковна унія.

Тема 2.3. Культура України в XV - XVIст.

Українське культурне піднесення кінець XV - перша половина XVIIст. Освіта і культура України часів Литовського князівства і Речі Посполитої. Острозька слов'яно-греко-латинська академія (1576 р.) - перший навчально-науковий заклад на Сході Європи. Павло Русин. Станіслав Оріховський. Констянтин Острозький, Друкарство. Швайпольт Фіоль. Франциск Скорина. Іван Федоров.

Розділ 4 Козацька доба в історії України (середина XVI - XVIIст.)

Тема 4,1. Виникнення козацтва та його роль в історії українського народу.

Причини виникнення та джерела формування українського козацтва. Феномен козацтва. Виникнення Запорізької Січі, її устрій, Д, Вишневецький. Реєстрове козацтво. Заняття, побут, звичаї, військово мистецтво козаків, морські походи. Козацько-селянські повстання кінця XVI - на початку XVIIст. Козацтво як впливовий чинник міжнародного життя.

Тема 4.2. Українська національна революція (1648 — 1676 рр.)

Причини, характер, періодизація революції. Розгортання національно-визвольної війни (лютий 1648 - серпень 1657 р.) Б. Хмельницький. Утворення Української гетьманської держави. Громадянська війна та поділ козацької України на два гетьманства. Боротьба за возз'єднання Української держави. П. Дорошенко. Причини поразки революції. Історичне значення.

Тема 4.3. Україна в XVIIст. Втрата державної незалежності.

Гетьманування І. Мазепи, його внутрішня і зовнішня політика. Північна війна і участь у ній українського народу. Полтавська битва та її наслідки. Запорізька Січ у подіях 1709 р. Діяльність П. Орлика, його Конституція. Наступ царизму на автономні права України. Причини та наслідки скасування Запорізької Січі. Ліквідація української державності. Соціально-економічний розвиток українських земель у складі Російської імперії в другій половині XVIII ст. Культура України XVIII ст. у європейській історії.

Тема 4.4. Правобережна Україна та західноукраїнські землі у XVIII ст.

Правобережна Україна у складі Польщі. Загострення соціальних і національних суперечностей. С. Палій. Гайдамацький рух. Коліївщина 1786р. Опришківський рух. Поділи Польщі - приєднання Правобережної України до Росії, а Галичини й Буковини до Австрії.

Тема 4.5. Культура України в XVII - XVIIIст.

Українська культура в умовах національного Відродження. Братства. Поширення ідей просвітництва в Україні. Львівська братська школа (1585 р.) Києво - Могилянський колегіум. (1632 р.) Вихованець академії Григорій Сковорода. Архітектура - утворення стилю - українське, або козацьке бароко. Театр. Музика. Максим Березовський. Дмитро Бортнянський. Артемій Ведель.

Розділ 5. Україна у XIXст.

Тема 5.1. Українські землі під владою Російської імперії.

Основні тенденції розвитку всесвітньої історії у XIXст. Соціально-економічний розвиток українських земель у складі Російської імперії. Криза феодальної системи, загострення соціальних суперечностей. Політичне й національне гноблення українського народу. Початок національного відродження. І. Котляревський. Таємні товариства. Декабристський рух. Кирило-Мефодіївське товариство. Т. Шевченко. Модернізаційні процеси в Російській імперії та Україні. Скасування кріпосного права 1861 р. Буржуазні реформи 60 -70-х рр. XIX ст. в Росії. Суспільні течії та рухи другої половини XIXст. Українофіли. Діяльність громад. В. Антонович. Виникнення українських політичних товариств і партій царизму на автономні права України. Причини та наслідки скасування Запорізької Січі. Ліквідація української державності. Соціально-економічний розвиток українських земель у складі Російської імперії в другій половині XVIII ст. Культура України XVIII ст. у європейській історії.

Тема 4.4.Правобережна Україна та західноукраїнські землі у XVIII ст.

Правобережна Україна у складі Польщі. Загострення соціальних і національних суперечностей. С. Палій. Гайдамацький рух. Коліївщина 1786 р. Опришківський рух. Поділи Польщі - приєднання Правобережної України до Росії, а Галичини й Буковини до Австрії.

Тема 4.5. Культура України в XVII - XVIIIст.

Українська культура в умовах національного Відродження. Братства. Поширення ідей просвітництва в Україні. Львівська братська школа (1585 р.) Києво - Могилянський колегіум. (1632 р.) Вихованець академії Григорій Сковорода. Архітектура - утворення стилю - українське, або козацьке бароко. Театр. Музика. Максим Березовський. Дмитро Бортнянський. Артемій Ведель.

Розділ 5. Україна у XIXст.

Тема 5.1. Українські землі під владою Російської імперії.

Основні тенденції розвитку всесвітньої історії у ХІХст. Соціально-економічний розвиток українських земель у складі Російської імперії. Криза феодальної системи, загострення соціальних суперечностей. Політичне й національне гноблення українського народу. Початок національного відродження. І. Котляревський. Таємні товариства. Декабристський рух. Кирило-Мефодіївське товариство. Т. Шевченко. Модернізаційні процеси в Російській імперії та Україні. Скасування кріпосного права 1861 р. Буржуазні реформи 60 -70-х рр. ХІХ ст. в Росії. Суспільні течії та рухи другої половини ХІХст. Українофіли. Діяльність громад. В. Антонович. Виникнення українських політичних товариств і партій.

Тема 5.2. Західноукраїнські землі під владою Австрійської імперії.

Інкорпорація західноукраїнських земель до складу Австрійської імперії. Соціально-економічний розвиток краю. Антифеодальна боротьба селянства. Національний рух - діяльність "Руської трійці". Революційна хвиля 1848 -1849рр. Скасування у Галичині кріпосного права. Особливості економічного розвитку західноукраїнських земель (промисловість, сільське господарство). Австро-Угорський компроміс (1867 р.) Москвофіли. Народовці. Утворення партій І. Франко. М. Павлик. Українська греко-католицька церква.

Тема 5. 3. Українська культура в ХІХст.

Початкова, середня й вища освіта. Харківський університет (1805 р.) Київський університет (1834 р.) Розвиток науки. І. Вернадський. М. Максимович. М. Маркевич. Література. Т. Шевченко. Живопис. Л. Жемчужников. К. Трутовський. С. Васильківський. О. Мурашко. Архітектура – утвердження академічного стилю класицизму. Театр. М. Кропивницький. І. Карпенко-Карий. М. Заньковецька. Музика. М. Лисенко. С. Гулак-Артемівський. С. Крушельницька.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Україна в ХХст.

Розділ 6. Україна в 1900 - 1920 рр.

Тема 6.1. Україна на початку ХХст.

Місце ХХ ст. у всесвітньо-історичному процесі. Соціально-економічний розвиток України на початку ХХст. Національний рух на початку ХХст. Діяльність українських політичних партій. Україна в роки першої російської революції 1905 - 1907 рр. Західноукраїнські землі у другій половині ХІХ - на початку ХХ ст. Українські землі в роки Першої світової війни. Реформи П. Столипіна в Україні. Промислове піднесення 1910- 1914 рр. Поява модерністської течії в українській культурі на рубежі ХІХ - ХХст.

Тема 6.2. Українська національно-демократична революція (1917-1920 рр.).

Лютнева революція в Росії. Українська Центральна Рада, її універсали. М. Грушевський. В. Винниченко. Всеукраїнський національний конгрес. Генеральний Секретаріат. Жовтневий переворот у Петрограді. Утворення УНР. Соціально-економічна, політична і національна програма. Війна Раднаркому з УНР. Проголошення в Харкові Української Радянської Республіки. Четвертий універсал. Брестський мир і Центральна Рада.

Гетьманський переворот. Зовнішня і внутрішня політика П. Скоропадського. Директорія УНР. С. Петлюра.

Тема 6.3. Західноукраїнська Народна Республіка.

Маніфест австрійського цісаря від 16 жовтня 1918 р. про становлення федерації на території Австро-Угорської імперії. Утворення Української національної Ради та польської ліквідаційної комісії. УСС. Д. Вітовський. Утворення нової держави - ЗУНР. Є. Петрушевич. Акт з'єднання 22 січня 1919 р. Діяльність УГА. М. Омелянович-Павленко. Втрата ЗУНР контролю над власною територією.

Розділ 7. Україна у складі СРСР (1922 - 1939 рр.)

Тема 7.1. Україна і процес формування тоталітарного режиму в СРСР.

Міжнародне і внутрішнє становище України на початку 20 х рр. ХХ ст. Відхід від політики "воєнного комунізму". Нова економічна політика. Включення України до складу СРСР. Українізація. Індустріалізація. Формування командно-адміністративної системи. Примусова колективізація.. Голодомор 1932 - 1933 рр. Труднощі і суперечності розвитку культури в Україні у 30-ті рр. ХХ ст. "Розстріляне Відродження". Утвердження сталінського тоталітарного режиму.

Тема 7.2. Західноукраїнські землі в 20 – 30 - ті рр. ХХ ст.

Політичне та соціально-економічне становище українських земель у складі Польщі. Політичні партії, їхні програми. Утворення ОУН. Є. Коновалець. Буковина у складі Румунії - форсована, жорстка асиміляція, колоніальна експлуатація, гальмування економічного розвитку. Автономія Закарпаття у Чехословаччині. Мюнхенська угода, її наслідки.

Розділ 8. Україна в 1939 - 1945 рр.

Тема 8.1. Україна напередодні та в роки Другої світової війни. (1939 -1945 рр.)

Загроза світовій цивілізації з боку тоталітарних держав. Спроби створення системи колективної безпеки в Європі. Україна в планах тоталітарних режимів. Радянсько-німецький Договір про ненапад від 23 серпня 1939 р., таємний протокол і питання українських земель. Причини, характер і початок Другої світової війни. Приєднання західноукраїнських земель до СРСР. Напад Німеччини на СРСР, початок Великої Вітчизняної війни. Причини поразок Червоної армії у початковий період війни. Проголошення ОУН Акта відновлення державності України 30 червня 1941 року. Воєнні дії на території України (червень 1941 - липень 1942 рр.) Встановлення фашистського окупаційного режиму в Україні. Гітлерівський терор. Рух опору в Україні у роки радянсько-німецької війни. Радянський партизанський рух на окупованій території України. Створення Українського штабу партизанського руху (УШПР) на чолі з Т. Строчаком. Збройна боротьба формувань ОУН - УПА в 1941 - 3.944 рр. ОУН - м. А. Мельник. ОУН - б. С. Бандера. Р. Шухевич. Визволення України від окупантів. Закінчення Великої Вітчизняної війни. Закінчення Другої світової війни.

Тема 8.2. Повоєнна відбудова і розвиток України (1945 - 1955 рр.)

Міжнародне становище УРСР після завершення Другої світової війни. Повоєнні адміністративно-територіальні зміни. Зовнішньополітична діяльність УРСР. Рівень життя та побуту населення. Голод 1946 - 1947рр. Ідеологічний наступ сталінізму, "жданівщина". Масові репресії і депортації населення в. 1944 р. -на початку 50-х рр. XX ст.Радянізація західних областей України. Рух опору на західноукраїнських землях у другій половині 40 - 50-х рр. XXст. Діяльність УПА. Ліквідація Української греко-католицької церкви. А. Шептицький.

Розділ 9. Україна в другій половині 50-х - першій половині 80-х рр. XXст.

Тема 9.1. Україна в умовах десталінізації (1956 - 1964 рр.)

Суспільно-політичне життя та політична боротьба в УРСР - XXз'їзд КПРС. Таємна доповідь М. Хрущова присвячена культу особи Сталіна. Непослідовність і непевність десталінізації. Суперечливий характер політики реабілітації. Соціально-економічний розвиток України. "Кукурудзяна епопея". Духовне життя в Україні: основні тенденції та характерні риси. Шістдесятники. І. Драч. А. Горська. Л. Костенко. Зародження українського правозахисного руху та громадського опору.

Тема 9.2. Україна в умовах наростання системної кризи тоталітарного ладу(друга половина 60 - перша половина 80-х рр. XX ст.)

Спроби запровадження реформ та їх невдачі. Суспільно-політичне життя: "стабілізація" і закритість. Л. Брежнев. В. Щербицький. Духовний розвиток суспільства: ідеологічний диктат. Русифікаторський наступ тоталітарної держави на духовність українського народу. Загострення екологічних проблем в 70 - 80 - х рр. XX ст.Чорнобильська катастрофа. Національно-демократичний рух в Україні, його особливості. Дисидентський рух: його три основні течії - правозахисне, релігійне та національне орієнтоване дисиденство. С. Стус. В. Чорновіл. М. Руденко. Українська Гельсінська Група.

Розділ 10. Україна на шляху незалежності.

Тема 10.1. Україна і процес перебудови в СРСР (1985 - 1991рр.)

Об'єктивна зумовленість необхідності докорінних змін у всіх сферах життя країни і, зокрема, УРСР. М. Горбачов. Проголошення перебудовчих процесів. Етапи перебудови та її наслідки для України. Спроби реформувати економіку. Реформи в політичній сфері. Пробудження громадсько-політичної активності народу України. Початок процесу формування багатопартійної системи в Україні. Декларація про державний суверенітет України. (16 липня 1990 р.) Розпад СРСР. Україна і СНД.

Тема 10.2. Утвердження та розбудова Української незалежної держави (1991-2006 рр.).

Проголошення незалежності України — закономірний етап утворення української державності. Становлення владних структур. Припинення діяльності КПРС і розвиток багатопартійності в Україні. Фіксація кордонів. Визначення громадянства. Визнання національної символіки як державної. Запровадження власної грошової одиниці. Становлення і утвердження

ринкових відносин. Релігія і церква в умовах незалежності. Зовнішня політика незалежної України. Конституційний процес. Конституція України - прогресивний акт незалежної Української держави. Основні тенденції розвитку сучасної української культури.

3. Рекомендована література.

Основна

1. Борисенко В. Курс української історії. Навчальний посібник. – К., 1997
2. Бойко О. Історія України. Посібник. – К., 1999 (2003)
3. Гайдуков В. Історія України. Навчальний посібник. – К., 1999
4. Історія України. Навчальний посібник / Під заг. ред. В. Смолія. – К., 1997 (2000)
5. Історія України: нове бачення. Навчальний посібник / Під ред. В. Смолія. – К., 2000
6. Історія України. Курс лекцій. В 2 кн. – К., 1991
7. Історія України з найдавніших часів до початку ХХ ст. в питаннях і відповідях. Посібник для вчителів. – К., 1997
8. Кормич Л., Багдацький В. Історія України від найдавніших часів і до ХХІ ст. Навчальний посібник. – Харків, 2001
9. Лановик Б. Історія України. Навчальний посібник. – К., 2000

Джерела

1. Боплан Г.-Л. де. Опис України. – К., 1990
2. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні у 1917 – 1953 рр.: У двох томах. – К., 1994
3. Величко С. Літопис. – К., 1991
4. Воссоединение Украины с Россией: Документы и материалы. – М., 1953
5. Воз'єднання українського народу в єдиній Українській державі: Зб. документів і матеріалів. – К., 1949
6. Врублевский В. Владимир Щербицкий: Правда и вымыслы. Записки помощника: воспоминания, документы, слухи, легенды, факты. – К., 1993
7. Геродот із Галікарнасу. Скіфія. – К., 1992
8. Галицько-Волинський літопис. – Львів, 1995
9. Голод 1932 – 1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів. – К., 1990
10. Гайдамацький рух на Україні в ХУІІІ ст.: Зб. документів. – К., 1970
11. Колективізація і голод на Україні (1929 – 1933). Збірник документів і матеріалів. – К., 1993
12. Конституційні акти України 1917 – 1920 рр. – К., 1992
13. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996. – К., 1996

14. Король В. Історія України. Документи. Матеріали. Посібник. – К., 2001
15. Літопис руський: За Іпатським спискомю / Перекл. Л. Махновця. – К., 1989
16. Літопис гадяцького полковника Григорія Грабянки. – К., 1992
17. Літопис Самовидця. – К., 1971
18. Лицом к лицу с Америкой. Рассказы о поездке Н. Хрущева в США. – М., 1960
19. Национальный вопрос в СРСР. Сб. документов / Сост. Р. Купчинский. – М., 1975
20. Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Зб. документів і матеріалів. – К., 1963
21. Прокопий из Кесарии. Война с готами. – М., 1950
22. Слюсаренко А., Томанко М. Історія української конституції. – К., 1993
23. Січинський В. Чужинці про Україну. – К., 1992
24. «Совершенно секретно! Только для командования». Стратегия фашистской Германии в войне против СССР. Документы и материалы. – М., 1967
25. Історія Русів. – К., 1991
26. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали. – Т. 1. – К., 1996; т. 2. – К., 1997
27. Хрестоматія з історії Української РСР. З найдавніших часів до кінця 50-х років ХХ ст. Посібник для вчителів. За ред. І. Гуржія. – К., 1959
28. Хрестоматія з історії України для студентів вузів /Упорядн. Б. Білик, Л. Дячук та ін. – К., 1993
29. 33-й . Голод.. Народна Книга-Меморіал. – К., 1991
- Жуков Г. Спогади і роздуми. – К., 1985
- Шелест П. Україна наша Радянська. – К., 1970
- Українська Гельсінська Група (1978 – 1982): Документи і матеріали. – Торонто, 1983
- Чорнобильська трагедія. Документи і матеріали. – К., 1996

Довідкова

1. Большая советская энциклопедия / Под ред. А. Прохорова. В 30 т. – Москва, 1978
2. Верстюк В., Дзюба О., Репринцев В. Україна від найдавніших часів до сьогодення. Хронологічний довідник. – К., 1995
3. Котляр М., Кульчицький С. Довідник з історії України. – К., 1996
4. Підкова І., Щуст Р. Довідник з історії України. – Ч. 1 –2. – Львів, 1994
5. Історія // Енциклопедія українознавства. Загальна частина: У трьох томах. – К., 1995
6. Українська радянська енциклопедія. В 12 т. – К., 1985
7. Советская историческая энциклопедия / Под ред Е. Жукова. В 16 т. – Москва, 1976

8. Энциклопедический словарь // Издатели Ф. Брокгауз, И. Ефрон; Под ред. И. Андреевского. – СПб.: 1890 – 1907

Додаткова

1. Апанович О. Гетьмани України і кошові отамани Запорізької Січі. – К., 1993
2. Андрущенко В., Федосов В. Запорозька Січ як український феномен. – К., 1995
3. Багалій Д. Нарис історії України. – К., 1994
4. Баран В. Україна після Сталіна: нарис історії 1953 – 1985. – Л., 1992
5. Баран В., Козак Д., Терпиловський Р. Походження слов'ян. – К., 1991
6. Брайчевський М. Вступ до історичної науки. Навчальний посібник. – К., 1995
7. Брайчевський М. Походження Русі. – К., 1968
8. Бойко О. Історія України у ХХ ст. (20 –90-ті роки). – Ніжин, 1994
9. Верстюк В. Махновщина. – К., 1992
10. Володарі гетьманської булави. Історичні портрети. – К., 1994
11. Василенко Г. Велика Скіфія. – К., 1991
12. Гарань О. Убити дракона: з історії руху та нових партій України. – К., 1993
13. Голобуцький В. Запорізьке козацтво. – К., 1994
14. Грушевський М. Історія України-Русі. В 11 тт., 12 кн. – К., 1991 – 1998
15. Грушевський М. Звичайна схема “русской” історії й справа раціонального укладу історії східного слов'янства // Вивід прав України. – Львів, 1992
16. Гайдукевич В. Боспорське царство. – М.- Л., 1949
17. Гуржій О. Українська козацька держава в другій половині ХУІІ ст.: кордони, населення, право. – К., 1996
18. Гунчак Т. Україна. Перша половина ХХ ст. – К., 1993
19. Даниленко В., Касьянов Г., Кульчицький С. Сталінізм на Україні (20-30-ті роки ХХ ст.) – К., 1991
20. Донцов Д. Історія розвитку української державної ідеї. – К., 1991
21. Історія України в особах ІХ – ХVІІІ ст. – К., 1993
22. Історія України в особах ХІХ – ХХ ст. – К., 1995
23. Костюк Г. Сталінізм в Україні (Генеза і наслідки). – К., 1995
24. Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960 – 80-х років. – К., 1995
25. Коваль М. Україна: 1939 – 1945. Маловідомі і непрочитані сторінки історії. – К., 1995
26. Когут З. Російський централізм і українська автономія. Ліквідація Гетьманщини (1760 – 1830). – К., 1996
27. Конквест Р. Жнива скорботи. Радянська колективізація і голодомор. – К., 1993
28. Косик В. Україна і Німеччина в Другій світовій війні. – Париж, Нью-Йорк, Львів, 1993

29. Котляр М., Смолій В. Історія в життєписах. – К., 1994
30. Крип'якевич І. Історія України. – Львів, 1992
31. Копиленко О. “Сто днів” Центральної Ради. – К., 1992
32. Киричук Ю. Історія УПА. – Тернопіль, 1991
33. Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР. – Львів, 1995
34. Лихолобова З. Сталінський тоталітарний режим та політичні репресії кінця 30-х років в Україні. – Донецьк, 1996
35. Моця О., Ричка В. Київська Русь: від язичництва до християнства. – К., 1996
36. Нагаєвський І. Історія Української держави ХХ ст. – К., 1994
37. Павленко Ю., Храмов Ю. Українська державність у 1917 – 1919 рр. – К., 1995
38. Петров В. Походження українського народу. – К., 1992
39. Полонсько-Василенко Н. Історія України. – К., 1995
40. Реєнт О. Українська революція. – К., 1996
41. Смолій В., Степанков В. Богдан Хмельницький. – К., 1995
42. Субтельний О. Україна: історія. – К., 1993
43. Стецько Я. 30 червня 1941. Проголошення відновлення державності України. – Лондон, 1967
44. Терещенко Ю. Україна і європейський світ. – К., 1996
45. Толочко П. Київська Русь. – К., 1995
46. Трубайчук А. Друга світова війна. – К., 1995
47. Українська державність у ХХ ст. – К., 1996
48. Ульяновський В., Крижанівський О., Плохій С. Історія церкви та релігійної думки в Україні: У 3-х кн. – К., 1994
49. Удовиченко О. Україна у війні за державність. – К., 1995
50. Чоповський В. Українська інтелігенція в національно-визвольному русі на Західній Україні (1918 – 1938). – Львів, 1993
51. Шаповал Ю. Україна в 20-50-х рр. ХХ ст.: сторінки ненаписаної історії. – К., 1993
52. Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. – К., 1994
53. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. – К., 1997